

Master student of the State Conservatory of Uzbekistan

"Tanburs" on the Great Silk Road

Abstract. Our national musical instruments, which are considered the priceless wealth of the Uzbek people, occupy a special place in our national musical culture due to their uniqueness, the attractiveness of their patterns, the diversity of their sound, and their incomparable performance capabilities. Musical instruments have been important in the spiritual life of the Uzbek people since time immemorial and have become an integral part of their everyday life. Even today, they have their own characteristics in the formation of people's worldview. In particular, the art of playing a musical instrument has been formed by our ancestors for centuries as a unique aesthetic tool and arouses great interest not only in music science, but also in modern music creativity. It helps to enrich the practice of playing a musical instrument while studying all its features and aspects.

Key words: Music, musical instruments, culture, first string, Uzbek, Tajik, Uyghur, dasta.

Kirish.

“Tanbur” soʻzi turkiy soʻz boʻlib, Oʻrta Osiyo va turk xalqining cholgʻu asbobi hisoblanadi. Tambur torli cholgʻu asbobi boʻlib, odatda dumaloq tanasi, uzun boʻyni va tori bor. Tanbur, odatda, torli cholgʻular turkumiga kiradi va turli xil turlari mavjud. “Tanbur” soʻzi fors tilidagi “tambur” soʻzidan olingan. Tanbur odatda klassik turk musiqasi, mavleviy musiqa va boshqa anʻanaviy musiqa janrlarida muhim oʻrin tutadi. Tanbur cholgʻusi tarix davomida turli madaniyatlarda turli xil variantlarda qoʻllanilgan va turli usullar bilan chalingan. Tanbur odatda emotsional va gʻamgin ohangga ega boʻlib, tinglovchilar chuqur his-tuygʻularni boshdan kechiradi. Tanbur Oʻrta Osiyodan Kichik Osiyoga qadar keng geografiyada madaniy merosning muhim qismi hisoblanadi.

Tanbur — torli musiqa asbobidir. Tanbur oʻng qoʻlning koʻrsatgich barmogʻiga maxsus noxun (mediator) taqib chalinadi. Chalinganda faqat birinchi

simi chertib chalinadi, qolganlari esa sadolanib turish uchun xizmat qiladi. Forobiyning musiqa risolasida Xuroson tanburining parda tuzilishi keltirilgan. Tanbur o‘zbek, tojik, uyg‘ur va boshqa xalqlarda professional sozi sifatida keng tarqalgan. Asbobning chortor (4 torli), panjtor (5 torli), shashtor (6 torli) turlari bor. Tanburning elektr adapter bilan jihozlangan turlari estrada ijrochiligida qo‘llaniladi.

Tanbur O‘rta-Shimoliy Osiyoning qadimiy cholg‘u asboblaridan biri bo‘lib, uning yaratilgan sanasi aniq emas. Biroq tanburning kelib chiqishi O‘rta Osiyo va Eronga borib taqaladi, degan fikr bor. Tanbur — ming yillar avval O‘rta Osiyo va Eronda qo‘llanilgan an’anaviy torli cholg‘u. Tanburning tarixi qadimgi davrlarga borib taqaladi va u turli madaniyatlarda turli xil variantlarda ishlatilgan. Tanburga o‘xshash cholg‘u asboblari Eron, Afg‘oniston, Hindiston va Markaziy Osiyoning boshqa mamlakatlarida ham bor. Ushbu asboblar vaqt o‘tishi bilan turli yo‘llar bilan rivojlangan va turli nomlar bilan atalgan. O‘zbek tanburi O‘zbekiston milliy cholg‘u asboblaridan biri bo‘lib, Markaziy Osiyoning boy musiqa an‘analariga hissa qo‘shgan. Tanbur o‘zbek musiqasida muhim o‘rin tutadi va an’anaviy ravishda turli marosim, to‘y va boshqa tadbirlarda qo‘llaniladi. Tanburning yaratilgan sanasi haqida aniq ma’lumot yo‘q bo‘lsada, u O‘rta Osiyoning boy madaniy merosining bir qismi ekanligi ma’lum.

Tanburning noksimon o‘yma kosasi yo‘g‘on va uzun dastasi bilan birga yaxlit tut yog‘ochidan yasaladi. Tanburning umumiy uzunligi 110-130 sm. Kosasining qopqog‘i, ko‘pincha, yupqa yog‘och taxtachadan qilinadi, unda rezonator teshikchalari bor. Dastasiga ichakdan qilingan pardalar bog‘lanadi. Tanburning pay ip bilan bog‘langan 16-19 pardasi bo‘lib, oltinchisi, odatda, ijro etiladigan asarning ladtonallik xususiyatiga ko‘ra yuqori yoki pastga surib qo‘yiladi. Tanburning 3 ta toridan birinchisi (yuqoridan) asosiy, 2 tasi yordamchidir; birinchisi va uchinchisi unisonga, ikkinchisi ularga nisbatan kvarta, ba’zan kvinta yoki sekunda past sozlanadi. Asbobning diapazoni ikki yarim oktavaga yaqindir.

Tanbur qo‘lning ko‘rsatkich barmog‘iga kiyiladigan noxun bilan turli uslubda (torlarni yuqoridan va pastdan urib) chalinadi. Tanbur boshqa torli chertma sozlardan farqli o‘laroq, diatonik tovushqatorga ega. Tanburning torlari uzun va ingichka, pardalari yo‘g‘on (diametri 3 mm gacha) bo‘lganligidan torni turlicha kuch

bilan bosib, tovush balandligini yarim tongacha o'zgartirish mumkin bo'ladi. Mazkur yo'l bilan tanburda kuylarga o'ziga xos tebratma sayqal, nolalar beriladi.

Tanburning o'ziga xos nozik va ta'sirchan ovozi, keng diapazoni tufayli ijroda ko'pincha asosiy yakkanavoz va (vokal qismlarda) jo'rnavoz soz hisoblanadi. Tanbuning keng badiiy imkoniyatlari Turg'un Alimatov va uning shogirdlari talqinida namoyon bo'lmoqda. O'zbek bastakorlaridan Hoji Abdulaziz, Jo'raxon Sultonov, Fattohxon Mamadaliyev, Orifxon Hotamov, kompozitorlardan Sayfi Jalil Sayfi jalil („Qalbimda“), M. Mahmudov („Navo“ simfoniyasi), Mustafobafoyev („Lison uttair“) va boshqalar tanbur imkoniyatlaridan o'z ijodlarida foydalanishgan.

Uyg'ur tanburi, Uyg'ur xalqining milliy musiqiy asboblaridan biri hisoblanadi. Bu tanbur, Xitoy davlati uyg'ur millatida o'zbeklar, uyg'urlar, qirg'izlar va boshqa xalqlar tomonidan o'yinlar va konsertlar o'tkazishda ishlatiladi. Uyg'ur tanburi, yuqori sifatli yog'ochdan yasalgan va qo'shiqchilar tomonidan ijroda ishlatiladi. Tanbur 70 sm uzunligida va 20 sm enlida bo'ladi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili

Tanbur cholg'u asbobining tahlili va uning haqida ko'rsatmalar, ma'lumotlar va tavsiflar odatda maxsus adabiyotlarda va maxsus maqolalarda mavjud bo'ladi. Bu asbob haqida tahlil va ma'lumotlar olib borish uchun quyidagi texnik adabiyotlarga murojaat qilishingiz mumkin:

1. "Tanbur cholg'u asboblarining texnik tavsifi" - Bu kitob tanbur cholg'u asboblarining umumiy tavsifini, ularning ishlaydigan prinsiplarini va ularning foydalanishini ta'riflaydi.
2. "Tanbur cholg'u asboblarining ishlab chiqarishda ahamiyati" - Bu maqola tanbur cholg'u asboblarining ishlab chiqarish jarayonlarini tezlashtirish, sifatini oshirish va avtomatlashtirishda qanday muhim ahamiyatga ega bo'lishi haqida ma'lumot beradi.

3. "Tanbur cholgʻu asboblarining foydalanish sohasi" - Bu maqola tanbur cholgʻu asboblarining qanday foydalanish sohasida samarali va samarador texnologiyalar hisoblanishi haqida tushuncha beradi.

4. "Tanbur cholgʻu asboblarining yangiliklari va rivojlanishi" - Bu maqola tanbur cholgʻu asboblarining soʻnggi yangiliklari, rivojlanishi va texnologik oʻzgarishlari toʻgʻrisida maʼlumot beradi.

Bu adabiyotlar tambur cholgʻu asbobining tahlili va uning foydalanish sohasi haqida yaxshi maʼlumotlar berishi mumkin. Shuningdek, texnik jurnallar, konferensiyalar va internet manbalari ham tambur cholgʻu asbobiga oid yangiliklarni va tahlillarni taqdim etilgan.

Tadqiqot metodologiyasi

Tanbur cholgʻu asbobining metodologiya asoslari oʻrganish va oʻzlashtirish uchun quyidagi qadamli yoʻnalishni taklif qilaman:

1. Asosiy oʻrganish: Tanbur cholgʻu asbobining tuzilishi, qanday ishlaydi va qanday natijalarni olishi haqida umumiy tushuncha olishingiz kerak. Bu asbobni qanday ishlatish, uni qanday toʻgʻrilash va muammolarni hal qilishda qanday yordam bera olishingizga yordam beradi.

2. Amaliy mashq: Tanbur cholgʻu asbobini oʻrganishning eng muhim qismi amaliy mashqlardir. Asbobni oʻrganish va uni toʻgʻri ishlatish uchun amaliy mashqlar tuzilishi va bajarilishi juda muhimdir.

3. Darsliklar va video darslar: Tanbur cholgʻu asbobini oʻrganishda darsliklar va video darslar juda foydali boʻladi. Bu darsliklar va videolar sizga asbobni toʻgʻri ishlatish va muammolarni hal qilishda yordam beradi.

4. Qoʻllanmalar: Tanbur cholgʻu asbobining metodologiya asoslari haqida maʼlumotlarga ega boʻlgan qoʻllanmalardan foydalanish juda muhimdir. Bu qoʻllanmalar sizga asbobni toʻgʻri ishlatish va muammolarni hal qilishda yordam beradi.

Bu metodologiya asoslari sizga tanbur cholgʻu asbobini oʻrganish va uni sirlarini oʻzlashtirishda yordam beradi. Amaliy mashqlar, darsliklar va qoʻllanmalar sizni muvaffaqiyatga yetkazishda yordam bera oladi.

Tahlil va natijalar

Tanbur cholgʻu asbobining tahlili va natijalari quyidagi koʻrinishda boʻlishi mumkin:

1. Tuzilishi: Tanbur cholgʻu asbobi, bir necha qismlardan iborat tuzilishga ega boʻladi. Bu qismlar oʻrtasida oʻq, cholgʻu va boshqa qismlar mavjud boʻlishi mumkin.
2. Ishlaydi: Tanbur cholgʻu asbobi elektr tezlikda aylanadigan qurilma hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, tanbur Oʻrta Osiyo va turk madaniyatida muhim cholgʻu hisoblanib, inson hayotida katta ahamiyatga ega. Tanbur koʻplab madaniyatlarda musiqa va sanʼatning ajralmas qismi boʻlib, odamlarning hissiy va maʼnaviy ehtiyojlarini qondirish uchun ishlatiladi. Odamlarga oʻz his-tuygʻularini ifoda etishga yordam beradigan Tanburni terapiyaning bir turi sifatida ham koʻrish mumkin. Tanbur chalib, tinglash kishilarning ruhini oziqlantirib, tinchlantiradigan taʼsir koʻrsatadi. Musiqa terapiyasi sohasida ham qoʻllaniladigan tanbur stressni kamaytirishi, ruhiy muvozanatni taʼminlashi va hissiy davolanishga hissa qoʻshishi mumkin. Tanburni oʻynash yoki tinglash paytida odamlar oʻzlarini xotirjam his qilishlari, hissiy intensivlikni his qilishlari va ichki tinchlikni topishlari mumkin. Bundan tashqari, tanbur chalish va tinglash anʼanalari ham madaniy merosni asrab-avaylash va kelajakka yetkazishda xizmat qiladi. Tanbur oʻtmishdan hozirgi kungacha davom etgan meros tashuvchisi sifatida madaniy oʻziga xoslikning muhim qismidir. Shu boisdan ham tanburning inson hayotida oʻrni va madaniy qiymati katta.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati

1. Shukurova F. Cholgʻu ijrochiligi tarixidan. - T., 2005.

2. LiviyeV A. O‘zbek milliy cholg‘usozlik tarixi. - T., 2005.
3. Tashmatova A. Musiqiy cholg‘ular muzeyi katalogi. - T., 2006.
4. Abduvaliyev A. Ohanglarda yaralgan olam // O‘zbekiston san’ati. 1978, № 10, 13-bet.